

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო
**გარემოსდაცვითი ნებართვისა და სახელმწიფო
ეკოლოგიური ექსპერტიზის დეპარტამენტი**

საქართველო, 380062 თბილისი, ფალაშვილის ქ. 87. ტელ: 25-20-50; ფაქსი: 29-41-24

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის

დასკვნა პროექტზე

№ 54

“ 30 ” 11 2002 წ.

1. საერთო მონაცემები

1. პროექტის დასახელება – ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი
2. საქმიანობის კატეგორია – პირველი
3. პროექტის სტადია – გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიში
4. პროექტი შედგენილია – URS, Dzelkva და ERM-ის მიერ
5. ობიექტის ადგილმდებარეობა – საქართველოს ტერიტორია
6. დამკვეთი – “BTC Co”
7. პროექტი წარმოდგენილია – “BTC Co”-ს მიერ
8. საპროექტო მასალები მიღებულია 15. 10. 2002 წ.

II. ძირითადი საპროექტო გადაწყვეტილებანი

1. ზოგადი ინფორმაცია

საქართველოს კანონების „გარემოსდაცვითი ნებართვის შესახებ“ და „სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ“ მოთხოვნათა შესაბამისად წინამდებარე დასკვნა მომზადებულია ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი-ს მილსადენის „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება“-ს საბოლოო ანგარიშების მიმოხილვის, განზოგადებისა და შესწავლის საფუძველზე. წარმოდგენილი დოკუმენტაცია შედგებოდა ორი დოკუმენტისაგან:

- „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება“; განსახილველი ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის პროექტი - მოხსენება: აპრილი 2002 წ.;
- „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასება“; ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი; საქართველო; პასუხები ანგარიშის საჯარო განხილვის პროცესში მიღებულ შენიშვნებზე; სექტემბერი 2002 წ.

2. პროექტის შემადგენლობა

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი პროექტით გათვალისწინებულია დღეში ერთ მილიონამდე ბარელი (50 მილიონი ტონა წელიწადში) ნედლი ნავთობის გადასატვირთად ქ. ბაქოს მიმდებარედ არსებული (გაფართოებული) ტერმინალიდან, საქართველოს ტერიტორიის გავლით, თურქეთის რესპუბლიკაში ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროზე არებულ ჯეიჰანის ტერმინალამდე. ჯეიჰანის ტერმინალი წარმოადგენს ნედლი ნავთობის მიმღებ საბოლოო პუნქტს, რომლიდანაც ტანკერების საშუალებით მოხდება ნედლი ნავთობის გატანა საერთაშორისო ბაზრებზე.

ნავთობსადენის მთლიანი სიგრძე შეადგენს 1760 კილომეტრს, რომელშიც საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალი მონაკვეთის სიგრძე - 248 კმ-ია. მილსადენის დიამეტრი 46^{II}-ის ტოლი იქნება. გარდა თვით 248 კმ-იანი მილსადენისა საქართველოს ტერიტორიაზე განთავსებული იქნება ინფრასტრუქტურაში შემავალი შემდეგი მოწყობილობები: ორი სატუმბი სადგური, „დორი“-ს გამშვები/მიმღები ორი სადგური, მილების გაწმენდისათვის საჭირო მოწყობილობებთან ერთად, ერთი აღმრიცხველი სადგური, სარქველების ფუნქციონირების სადგურები, კათოდური დაცვის სისტემა, ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კომუნიკაციის სისტემა და კომპიუტერული პროგრამით გათვალისწინებული, მთლიანობაში მილსადენისა და მისი ინფრასტრუქტურის კონტროლისა და უსაფრთხოების სისტემა. გვემის შესაბამისად მშენებლობის დაწყება გათვალისწინებულია საჯაროდ 2003 წლის გაზაფხულზე, სამშენებლო სამუშაოების დამთავრება და მილსადენის ექსპლუატაციაში გაშვება 2005 წლის დასაწყისისათვის.

სამთავრობათშორისო შეთანხმება (YGA) საქართველოს, აზერბაიჯანის რესპუბლიკისა და თურქეთის რესპუბლიკას შორის ხელმოწერილია სტამბულში 1999 წლის 18 ნოემბერს, რომლის მიხედვითაც ნავთობის გადატანა მოხდება აზერბაიჯანის რესპუბლიკის, საქართველოსა და თურქეთის რესპუბლიკის ტერიტორიების გავლით, ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის (ბთჯ) მოვარი საექსპორტო მილსადენის მეშვეობით.

2000 წლის 28 აპრილს საქართველომ, აზერბაიჯანმა და თურქეთმა წამოაყენეს საქართველოს მასპინძელი მთავრობის შეთანხმება (HGA-მშშ) ბთჯ პროექტის შესახებ. ამ შეთანხმების რატიფიკაცია საქართველოს პარლამენტის მიერ მოხდა 2000 წლის 31 მაისს. მასპინძელი ქვეყნის შეთანხმება განსაზღვრავს განსახილველი პროექტის გარემოსდაცვით სტანდარტებსა და ნორმებს. შეთანხმდნენ, რომ გამოყენებული იქნეს ნიდერლანდების, ავსტრიისა და ევროკომისიის დირექტივების 85/377/EEC გარემოსდაცვითი სტანდარტები. აღნიშნული ყურადღების ცენტრში აქცევს ბთჯ პროექტის იმ ნაწილს, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე მილსადენის გაყვანას ეხება.

3. ექსპერტიზის მიდგომა საკითხისადმი

საექსპორტო მიმოხილვის მიზანს წარმოადგენს დაადგინოს მოიცავს, თუ არა წარმოდგენილი საექსპერტო დოკუმენტები ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისას საკმარის ინფორმაციას, რაც გარანტიას მისცემს საქართველოს მხარეს, მიიღოს სრულფასოვანი გადაწყვეტილება. იმ შემთხვევაში, თუ აღმოჩნდება არსებითი ხარვეზები, აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაციული ნაკლებობა შეფასდება და გარემოსდაცვით ნებართვაში პირობების სახით წარედგინება BTC Co-ს.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საექსპერტო კომისიამ საექსპერტო სამუშაოთა ჩატარებასთან დაკავშირებით საფუძვლად აიღო „ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების“ ქართული ვარიანტი.

დოკუმენტაციის განხილვისა და საექსპერტო შეფასებების მომზადების დროს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საექსპერტო კომისიამ ფართოდ გამოიყენა სხვადასხვა მხარეთა მიერ გაკეთებული კომენტარები ბსგზშ-ს პროექტის შესახებ.

4. რეკომენდაციები

მარშრუტის შერჩევა

ბსგზშ-ს მოხსენებაში შეფასებულია ოთხი კორიდორი:

- აღმოსავლეთის კორიდორი;
- ცენტრალური კორიდორი;
- მოდიფიცირებული ცენტრალური კორიდორი;
- დასავლეთის კორიდორი.

BP-ს მიერ შერჩევისას უპირატესობა მინიჭებული იქნა მოდიფიცირებული ცენტრალური კორიდორის მიმართ. სხვა კორიდორები უგულვებელყოფილი იქნა.

შერჩევის ძირითად კრიტერიუმად მიღებული იქნა შემდეგი საკითხები: მილსადენის განთავსების ტერიტორია და საშიში გეოლოგიური მოვლენები (მეწყერები ეროზიები და სხვა); ბუნებრივი გარემო, სოციალური ასპექტები; უსაფრთხოება; ტერიტორიის მშენებლობისათვის ვარგისიანობა; გარემოს პირველადი სახით აღდგენის შესაძლებლობა. საექსპერტო კომისიის მიერ აღნიშნული იქნა, რომ ზემოთ მოყვანილი შეფასება ნაწილობრივ არასრულია და ამასთან არ არის ყველა საკითხის შეფასება გამჭვირვალე.

დასავლეთის კორიდორი და აღმოსავლეთის კორიდორი უარყოფილი იქნა გარკვეულ საფუძვლებზე დაყრდნობით, თუმცა საექსპერტო კომისია მთლიანად არ ეთანხმება ზოგიერთ საკითხს და მიაჩნია, რომ კარგი იქნებოდა განხილული ყოფილიყო დამატებითი ერთი ალტერნატივა ევრეთწოდებული „ყარაყაია“-ს მარშრუტი (ფაქტიურად კორიდორი) და მომხდარიყო მისი შეფასებაც.

გეოსაშიშროებები

საექსპერტო კომისიამ ყურადღებით განიხილა ბთჯ-ის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების მოხსენების ის ნაწილი, რომელიც ეხება მარშრუტის დაახლოვებით 36 კმ-იან ზონას. განხილვისას ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია ცხრაწყაროს უღელტეხილიდან სოფ. საყუნეთის აღმოსავლეთ პერიფერიამდე, რადგან გეოლოგიურ-ჰიდროგეოლოგიური პირობების სირთულით ეს მონაკვეთები ყველაზე მწვავედ სენსიტიურ უბანს წარმოადგენს ნავთობსადენის მთლიან სიგრძეში.

განსაკუთრებით გამოყოფილი იქნა ცხრაწყაროს, ციხისჯვრის, კოლიანას, ტყემლანასა და მინაძის მონაკვეთები აქ არსებული მეწყერსაშიში მდგომარეობის მხედველობაში მიღებით. ექსპერტებმა გამოთქვეს აზრი, რომ საჭიროა ამ უბნებზე მდგომარეობის არსებითად უფრო ღრმად შესწავლა, რაც გამოიხატება ფერდობის მდგრადობის მოდელირების ჩატარებაში, ბუნებრივი, ტექნოგენური და სეისმური ფაქტორების გათვალისწინებით.

მდინარეთა გადაკვეთები

ბაქო-სუფსის ნავთობსადენის მშენებლობისა და მისი შემდგომი ექსპლუატაციის პერიოდში მიღებული გამოცდილების ანალიზიდან გამომდინარე გამოდინარე ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენით მდინარეთა (აქტიური და სიღრმითი ეროზიის მქონე ხეობების, ასევე ღვარცოფული ხეობების) გადაკვეთებისას არასასურველი მოვლენების თავიდან აცილების მიზნით აუცილებლად მიგვაჩნია გათვალისწინებული იქნას ყველა ის ბუნებრივი თუ სტიქიური მოვლენა, რომელიც წყლის ობიექტთან არის დაკავშირებული. აღნიშნულის მხედველობაში მიღებით ყველა მდინარის (აქტიური და სიღრმითი ეროზიის მქონე ხეობების, ასევე ღვარცოფული ხეობების) გადაკვეთებისათვის შედგენილი იქნას ცალკეული პროექტები წყლის მაქსიმალურად მოსალოდნელი ხარჯების, ნატანის (სედიმენტების) მოძრაობის რეჟიმის, სიღრმითი და ლატელარული გარეცხვებისა და კალაპოტის მოსალოდნელი ცვალებადობის მხედველობაში მიღებით; აღნიშნული პროექტები წარდგენილი იქნას საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში დასამტკიცებლად.

ბორჯომის ზონა

ნავთობსადენის მარშრუტი, რომლის მიხედვითაც მილსადენი კვეთს ცხრაწყარო-ბაკურიანი-კოლიანა ტერიტორიებს საქართველოსათვის ეკოლოგიური, ეკონომიკური და ისტორიული თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანი ადგილებია, მათ შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ბორჯომის ხეობა, რადგან იგი იმავდროულად მოიცავს გეოლოგიური საშიშროების მაღალი რისკის მქონე უბნებს.

აღნიშნულის მხედველობაში მიღებით საჭიროდ მიგვაჩნია მარშრუტის ზემოთ აღნიშნულ მონაკვეთზე პროექტის საბოლოოდ დადგენამდე ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის კომპანიამ წარმოადგინოს განახლებული ანგარიში მარშრუტის შესახებ, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება ბორჯომის რაიონთან დაკავშირებული სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორები, ამასთან "ანგარიში მარშრუტის შესახებ" მინიმუმ ორ მარშრუტს: ცენტრალურ დერეფანს; ყარაყაიას მარშრუტის აღმოსავლეთ მონაკვეთს, ცენტრალური დერეფნის დასავლეთი მონაკვეთთან ერთად მაინც უნდა ითვალისწინებდეს.

შესწავლის დაწყებამდე კომპანია უნდა შეიმუშაოს შერჩეული მარშრუტის კონფიგურაციი შესაბამისი კარტოგრაფიული (1:10000 მასშ) და აეროფოტოგრაფიული მასალები. ამ მონაკვეთის (კნ 175-191,5 მდე) შესწავლა-შეფასების და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში წარმოდგენილი უნდა იქნეს სამშენებლო სამუშაოების დაწყებამდე.

იმ შემთხვევაში, თუ ზემოაღნიშნული მარშრუტის შესწავლის შედეგებით დადგინდება, რომ ცხრაწყარო-ციხისჯვარი-კოლიანას (ბორჯომის ხეობა) მონაკვეთი უაღტერნატივოა, საჭირო იქნება კომპანიამ გამოიყენოს არსებული საუკეთესო ტექნოლოგიური და მიდგომები, გაითვალისწინოს მრავალსაფეხურიანი დაცვის სხვადასხვა ზომები სამუშაოთა მიმდინარეობის ყველა ეტაპზე, ასევე ექსპლუატაციის პერიოდისთვისაც, რათა მიღებული იქნას "ნულოვან რისკთან" მიახლოებული ზემოქმედების მინიმუმირებული დონე.

ბორჯომის ზონაში მილსადენის გაყვანის შემთხვევაში გასატარებელი ყველა პრევენციული ზომები ამ დასკვნის მე-3 თავში - „შენიშვნები“ არის მოყვანილი.

წალკისა და ქცია-ტაბაწყურის მონაკვეთი

ვინაიდან მილსადენის მარშრუტი გადის წალკისა და ქცია-ტაბაწყურის ტერიტორიაზე, სადაც ხდება მიწისქვეშა მტკნარი და მინერალური წყლების ფორმირება, ნავთობის ავარიული დაღვრის შემთხვევაში შესაძლებელია მოხდეს მათი დაბინძურება, ამიტომ საექსპერტო კომისიას მიაჩნია, რომ ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის კომისიამ დამატებით უნდა შეიმუშაოს დაღვრის თავიდან აცილების ისეთი მიდგომა, რომელიც მინიმუმამდე დაიყვანს დაღვრას და აქედან გამომდინარე მიწისქვეშა წყლების დაბინძურების რისკს. ამასთან, ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმა უნდა მოიცავდეს სპეციალურ ნაწილს რომელიც შეეხება მილსადენის უშუალოდ წალკასა და ქცია-ტაბაწყურზე გამავალ მონაკვეთს. სპეციალისტებს აუცილებლად მიაჩნიათ, რომ ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის

მილსადენის კომპანიამ უნდა წარმოადგინოს სპეციალური გეგმა, რომელშიც ასახული იქნება წალკის წყალსაცავთან დაკავშირებით მისი დამცავი ღონისძიებები და ასევე წინადადებები მარშრუტის მცირედ შეცვლის თაობაზე, რაც თავისთავად მინიმუმამდე შეამცირებს დაღვრის რისკს.

რისკის შეფასება

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის გეოლოგიურად საშიში მოვლენების მქონე უბნებზე გატარებისას, მიუხედავად წარმოდგენილ დოკუმენტაციაში ასახული შემარბილებელი ღონისძიებებისა, რომელთა განხორციელების შემთხვევაში ნავთობის დაღვრის ალბათობა მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი, არსებობს რისკის შემცველი პირობები, რომელთა მხედველობაში მიღება აუცილებლად მიგვაჩნია. აღნიშნულთან დაკავშირებით:

BTC CO-მ უნდა განაახლოს გარემოსდაცვითი რისკის შეფასების ანგარიში (ERA), რომელშიც ასახავს ყველა დამატებით მოპოვებულ ინფორმაციას ნავთობსადენის მარშრუტის იმ უბნებისათვის, რომლებიც სპეციფიური არიან გარემოს მგრძობიარობის ან აშკარად გამოხატული რისკების (გეოსაშიშროება, მესამე მხარის ჩარევა და სხვა) თვალსაზრისით, ამასთან უზრუნველყოფს რისკის შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელებადობას პროექტის ტექნიკური, ტექნოლოგიური, მართვის ზედამხედველობის და მონიტორინგის ასპექტების თვალსაზრისით.

რეაგირება ავარიულ სიტუაციებზე

მშენებლობის დამთავრებისა და ნავთობსადენის ფუნქციონირების დაწყებამდე TBC CO-მ უნდა შეადგინოს ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმა, რომელშიც სხვა საკითხებთან ერთად აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს, რომ ნავთობსადენის მთელი მარშრუტის გასწვრივ უნდა შექმნილი იქნას ნავთობის შესაძლო დაღვრების მიმართ მოწყვლადი ჰაბიტატების გარემოსდაცვითი პრობლემების ამსახველი რუკები;

ასევე შედგენილი უნდა იქნას ნავთობის შესაძლო დაღვრისა და მასზე რეაგირების სიტუაციური სცენარება, რომლებშიც გათვალისწინებული იქნება ადგილობრივი პირობები;

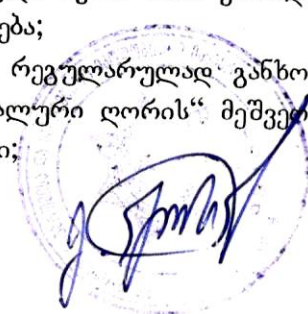
გეგმაში ასახული იქნას დაღვრილი ნავთობის გაწმენდისათვის საჭირო აუცილებელი მოწყობილობების, მასალების და მომსახურების უზრუნველყოფის საკითხები და მოწყობილობებისა და მასალების განთავსების ადგილები, ასევე შეტყობინების პროცედურის ორგანიზაციული დეტალები, რომლებიც საჭიროა ნავთობის დაღვრაზე რეაგირებისათვის.

ცალკე საკითხად იქნა გამოყოფილი წარმოქმნილი დაბინძურებული მასალების დაშუშავებისა და განთავსების გეგმა.

ნავთობსადენიდან ნავთობის გაჟონვის პრევენციის საშუალებები

ნავთობსადენიდან ნავთობის გაჟონვიდან პრევენციულ საშუალებებში სხვა საკითხებთან ერთად აუცილებლად იქნას გათვალისწინებული ქვემოთ დასახელებული საკითხები:

- გამოყენებული იქნას საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ხარისხის უზრუნველყოფის კონტროლის სისტემები მშენებლობის პერიოდისათვის;
- ნავთობსადენის სიგრძეზე დამონტაჟებული იქნას გაჟონვის დეტექტორების თანამედროვე სისტემები;
- ნავთობსადენის ექსპლუატაციის მთელ პერიოდში განხორციელდეს ტრასის რეგულარული პატრულირება;
- ნავთობსადენის კოროზიისაგან დაცვის მიზნით გათვალისწინებული იქნას მისი კათოდური დაცვა და მილსადენის საინჟინერო საფარის რეგულარული შემოწმება;
- მილსადენის შიდა ნაწილის მდგომარეობის შეფასების მიზნით რეგულარულად განხორციელდეს მათი გაწმენდა დგუშების და პერიოდულად ე.წ. „ინტელექტუალური ღორის“ მეშვეობით;
- რეგულარულად განხორციელდეს ნავთობის ხარისხის კონტოლი;

- ნავთობსადენის ტექნიკური პროექტი უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებს;
- პერიოდულად განხორციელდეს შემეცნებითი პროგრამები ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, რაც გამიზნული იქნება მესამე მხარის თავიდან ასაცილებლად.

არსებული გარემო პირობების დამატებითი შესწავლა-შეფასება

საექსპერტო კომისიას მიაჩნია, რომ გარემოსდაცვითი მიმართულებით მგრძობიარე ტერიტორიებზე ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის კომპანიამ წარმოდგენილ ანგარიშში ასახული პირობების ზევით დამატებითი შესწავლა-შეფასების მიზნით უნდა შეიმუშაოს გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და მისი ეტაპობრივი განხორციელების გეგმა. დამატებით შესწავლა-შეფასებაში იგულისხმება მონაცემების მოპოვება, რომელიც ხელს შეუწყობს ნავთობის შესაძლო დაღვრის რისკის შეფასების სრულყოფას. მონიტორინგის პროგრამა და გეგმა უნდა მომზადდეს, როგორც მოკლევადიანი (მ/შენებლობის ფაზა), ასევე გრძელვადიანი (ექსპლუატაციის ფაზა) მონიტორინგისათვის.

გეოსაშიშროებასთან დაკავშირებული მაღალი რისკის მქონე ტერიტორიებზე გამავალი მილსადენის მონაკვეთის მდგომარეობა რეგულარულად უნდა კონტროლირდებოდეს, რაც აუცილებელია მილსადენის მთლიანობის დარღვევის საშიშროების დროულად აღკვეთისათვის.

მენეჯმენტისა და მონიტორინგის გეგმები

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშში ასახული შემარბილებელი ღონისძიებების ნაწილის განხორციელება მოხდება მენეჯმენტი გეგმების შესაბამისად, რომლებიც მსოფლიო ბანკის წესების და სახელმძღვანელო პრინციპების მოთხოვნათა შესაბამისად გადაეცემა სნსკ-ს. რაც შეეხება მონიტორინგის პროგრამას BTC CO-მ სხვა საკითხებთან ერთად უნდა გაითვალისწინოს, რომ მასში ასახული იქნას: გასაზომი პარამეტრები, მონიტორინგის მეთოდოლოგია, სინჯების აღების საკითხები, დეტექტირების საზღვრები (შესაბამისი კანონმდებლობისა და სტანდარტების მითითებით), პროგრამაში მთავრობის პასუხისმგებლობის საკითხები, ვალდებულებათა გადანაწილების საკითხები, მონიტორინგული შეფასების სიხშირე და დრო, მონიტორინგის მიმდინარეობის და შედეგების ანგარიშგების საკითხები.

ამასთან BRC CO-მ უნდა განსაზღვროს შემარბილებელი ღონისძიებები და პასუხისმგებლობები და როგორც მშენებლობის (რეგულარულად), ასევე მომდევნო ეტაპზე (საჭირო პერიოდულად) მოაწოდოს მონიტორინგი პროგრამის შედეგები გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის პროცესში ჩამოყალიბებული საკითხები, რომლებიც ასახულია წინამდებარე დასკვნის III თავში, წარმოადგენენ გარემოსდაცვითი ნებართვის გაცემისთვის საჭირო ღონისძიებებს და დანართის სახით წარედგინება TBC CO-ს გარემოსდაცვით ნებართვასთან ერთად.

ვალდებულებები სამშენებლო სამუშაოების მიმდინარეობის პერიოდში

BTC CO-მ მშენებლობის მიმდინარეობის პერიოდში უნდა გაითვალისწინოს, რომ აუცილებელია მილსადენის დერეფანთან მისასვლელი დროებითი გზების მოწყობის პროექტების შედგენა, მშენებლობის პერიოდში მომქმედი სამშენებლო ბანკების წყალმომარაგებისა და გამოყენებული წყლების ჩაშვების საკითხების მოგვარება, ასევე ნავთობსადენით თევზის რეწვისა და აღწარმოების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი მდინარეების გადაკვეთაზე სამუშაოთა დაწყებამდე შეფასებული იქნას იქითოფაუნაზე მოსალოდნელი ზიანი და ყველა კონკრეტული შემთხვევისათვის განსაზღვრული იქნას იქითოფაუნის სახეობათა რეაბლიტაციისათვის საჭირო საკომპენსაციო სახსრები.

III. შენიშვნები

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის პროექტზე გარემოსდაცვითი ნებართვით გათვალისწინებული პირობები

1. რისკის შეფასება

- ა. ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მილსადენის კომპანია (BTC Co.) განაახლებს გარემოსდაცვითი რისკის შეფასების ანგარიშს (ERA), რომელშიც აისახება ყველა დამატებითი ინფორმაცია ნავთობსადენის მარშრუტის იმ უბნებისათვის, რომელიც სპეციფიურია გარემოს მგრძობიარობის, ან აშკარად გამოხატული რისკების (კერძოდ, გეოსაშიშროების, მესამე მხარის ჩარევის) თვალსაზრისით.
- ბ. თუ ზემოხსენებული შესწავლის საფუძველზე საჭიროდ ჩაითვლება, BTC Co. შეიმუშავებს რისკის შემარბილებელ დამატებით ღონისძიებებს.
- გ. BTC Co. უზრუნველყოფს რისკის შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელებადობას პროექტის ტექნიკური, ტექნოლოგიური, მართვის, ზედამხედველობისა და მონიტორინგის ასპექტების თვალსაზრისით.
- დ. BTC Co. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს წარუდგენს რისკის შეფასებასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ ახალ ინფორმაციას, მშენებლობის დაწყებამდე არაუგვიანეს ოთხი კვირით ადრე.

2. გეოსაშიშროებები

- ა. BTC Co. ჩაატარებს მეწყერსაშიში უბნების, კერძოდ ცხრაწყაროს, ციხისჯვრის, კოდიანას, ტყემლანასა და მინაძის მონაკვეთების დამატებით შესწავლას. დამოუკიდებელი საერთაშორისო ექსპერტები, ქართველი ექსპერტები და BTC Co. –ს წარმომადგენლები შეხვდებიან და განიხილავენ იმ პოტენციური მეწყერსაშიში უბნების ტექნიკურ შეფასებას, რომელსაც შესაძლებელია შემდგომი კვლევა დასჭირდეს. ამ ჯგუფის მიზანი იქნება, განსაზღვროს შესაბამისი მეთოდოლოგიები, ხოლო BTC Co. განახორციელებს ნებისმიერ ასეთ მეთოდოლოგიურ ცვლილებებს, თუკი ამის აუცილებლობა წარმოიშობა ამ შესწავლის/კვლევის საფუძველზე.
- ბ. BTC Co. შეისწავლის მეწყერულ მოვლენებს და ჩაატარებს ფერდობის მდგრადობის მოდელირებას ბუნებრივი, ტექნოგენური და სეისმური ფაქტორების გათვალისწინებით.
- გ. BTC Co. განსაკუთრებულ ყურადღებას გაამახვილებს მილსადენის ტრასის მიერ მშრალი ხეებისა და ღვარცოფული მოვლენების განვითარების რისკის მქონე უბნების გადაკვეთის ადგილებზე.
- დ. ზემოხსენებულ პუნქტში მითითებულ უბნებთან დაკავშირებით მიღებული შედეგები წარმოდგენილი იქნება მილსადენის შესაბამისი მონაკვეთის მშენებლობამდე სამი კვირით ადრე.

3. ბიომრავალფეროვნება

- ა. BTC Co. უფრო ფართოდ გაითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების დაცვასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებს და განსაკუთრებით გამოყოფს დაცულ და ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით მაღალი მგრძობიარობის მქონე ტერიტორიების – მათ შორის, ბედენის პლატოს, სანთას, თავკევათილის მთის, ნარიანის ველის – მართვის სპეციფიურ საკითხებს.
- ბ. BTC Co. დაახუსტებს და დაიტანს რუკაზე, 1:50 000, ან უფრო მსხვილი მასშტაბით, ინფორმაციას წითელ წიგნში შეტანილი სახეობების შესახებ და დაცული სახეობების სრულ ნუსხას.
- გ. BTC Co. განსაზღვრავს ცოცხალი ბუნების შეფასების პარამეტრებს, ინდიკატორებს, კვლევის ფარგლებს.

- დ. BTC Co. განსაზღვრავს მეთვალყურეობის მეთოდებს. BTC Co. დამატებით დაადგენს ტყის აღდგენის სპეციფიურ საკითხებს ფუნქციონალური კატეგორიების მიხედვით (წყალდამცავი, ეროზიის საწინააღმდეგო, აღდგენითი).
- ე. BTC Co. აღმოუჩენს მხარდაჭერას საქართველოს შესაბამის სახელმწიფო უწყებებს მილსადენის მარშრუტის მშენებლობის დერეფანში არსებული დაცული და/ან პოტენციურად დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავებაში.
- ფ. BTC Co. განსაზღვრავს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ზომებს, რომელსაც ასახავს მონიტორინგის გეგმაში და ამ საკითხთან დაკავშირებით მოპოვებულ დამატებით ინფორმაციას პერიოდულად (არანაკლებ წელიწადში ერთხელ), წარუდგენს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.
- გ. BTC Co. განსაკუთრებით გაამახვილებს ყურადღებას ბიომრავალფეროვნების მგრძობიარე და დაცული სახეობების მიმართ და თავის საბუღალტრო წარმართავს ისე, რომ პროექტის განვითარების ნებისმიერ ფაზაზე მაქსიმალურად იქნას გამორიცხული ნებისმიერი შემოფოტება, საბინადროებისა და საკვები არეების მოშლა.

4. მდინარეებისა და ხეობების გადაკვეთები

საერთაშორისო დამოუკიდებელი ტექნიკური კონსულტანტი (რომელიც შეირჩევა BTC Co.-ს, საქართველოს ნავთობის საერთაშორისო კორპორაციის და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე და საბუღალტრო წარმართავს მათივე ხელმძღვანელობით) განიხილავს წყლის ნაკადების გადაკვეთების პროექტებს და საჭიროების შემთხვევაში, ამ პროექტებში შეიტანს ცვლილებებს, უსაფრთხოების ადეკვატური ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით.

5. მიწისქვეშა წყლების საბადოების დაცვა

- ა. მილსადენით მიწისქვეშა წყლის საბადოების გადაკვეთისას BTC Co. იხელმძღვანელებს ისეთი მიდგომებითა და პრინციპებით, რომელთა გამოყენება მინიმუმამდე დაიყვანს მიწისქვეშა წყლების დაზიანების შესაძლებლობას.
- ბ. მიწისქვეშა წყლის საბადოების ნავთობსადენით გადაკვეთისას BTC Co. განახორციელებს ყველა ღონისძიებას, რათა მილსადენის მარშრუტი გატანილ იქნას წყლის სანიტარული დაცვის I და II ზონების გარეთ.
- გ. თუ აღნიშნული ზონების გადაკვეთა წარმოადგენს სათანადოდ დასაბუთებულ გარდაუვალობას BTC Co. დაგეგმავს და განახორციელებს მილსადენის დაცვის, დაღვრის პრევენციის, დაღვრაზე დაუყოვნებელი რეაგირების განსაკუთრებულ ღონისძიებებს, რომელიც ცალკე იქნება ასახული მენეჯმენტის, მონიტორინგისა და ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმებში.
- დ. ბორჯომის, წალკისა და ქცია-ტაბაწყურის მონაკვეთებისათვის შემარბილებელი ღონისძიებები ამ დოკუმენტში ცალკე არის ჩამოყალიბებული.

6. გაუონვის პრევენციის საშუალებები

საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ხარისხის უზრუნველყოფის/ხარისხის კონტროლის სისტემები მშენებლობის პერიოდში;

მილსადენის ჰიდროტესტირება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად;

გაუონვის დეტექტირების თანამედროვე სისტემები მილსადენის მთელ სიგრძეზე;

მილსადენის ტრასის რეგულარული პატრულირება;

კოროზიისაგან დაცვის ღონისძიებები, რომელიც მოიცავს შემდეგს:

- კათოდური დაცვის კვლევები;
- მილსადენის საინჟინერო საფარი;
- მილსადენის წმენდა და შემოწმება დგუშების მეშვეობით;
- ნავთობის ხარისხის კონტროლი.

მილსადენის პროექტი, რომელიც შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს;

შემცნებითი პროგრამები ადგილობრივი მოსახლეობისათვის, რომელიც გამიზნული იქნება მესამე მხარის ჩარევის თავიდან ასაცილებლად.

7. რეაგირება ავარიულ სიტუაციებზე (ნავთობის დაღვრაზე)

ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმა მოიცავს შემდეგ საკითხებს (არ შემოიფარგლება რა ამით):

- 1) ბაქო-თბილის-ჯეიჰანის მილსადენის მთელი მარშრუტის გასწვრივ ნავთობის შესაძლო დაღვრის მიმართ მოწყვლადი ჰაბიტატების გარემოსდაცვითი რუკების შედგენა;
- 2) შესაძლო დაღვრისა და მასზე რეაგირების სიტუაციური სცენარები, რომელიც გაითვალისწინებს ადგილობრივ პირობებს;
- 3) დაღვრილი ნავთობის გაწმენდისათვის აუცილებელი მოწყობილობების, მასალებისა და მომსახურების უზრუნველყოფის გეგმა;
- 4) აუცილებელი მოწყობილობების განთავსების გეგმა და საგანგებო მდგომარეობის შეტყობინების პროცედურების ორგანიზაციული დეტალები, რომელიც საჭიროა ნავთობის დაღვრაზე რეაგირებისათვის;
- 5) წარმოქმნილი დაბინძურებული მასალის დამუშავებისა და განთავსების გეგმები.

8. მენეჯმენტისა და მონიტორინგის გეგმები

ბსგზშ-ში აღწერილი შენარბილებელი ღონისძიებები განხორციელდება მენეჯმენტის გეგმების მეშვეობით. მენეჯმენტის გეგმები გადევნება სსსკ-ს, მსოფლიო ბანკის წესების და სახელმძღვანელო პრინციპების შესაბამისად.

BTC Co. წარმოადგენს მონიტორინგის პროგრამას, რომელიც მათ შორის, მოიცავს:

- გასაზომ პარამეტრებს;
- მონიტორინგის მეთოდებს;
- სინჯის აღების ადგილებს
- დეტექტირების საზღვრებს, შესაბამისი კანონმდებლობისა და სტანდარტების მითითებით;
- მონიტორინგის პროგრამაში მთავრობის პასუხისმგებლობებს;
- ვალდებულებათა გადანაწილებას;
- სიხშირეს და დროს;
- მიმდინარეობას და შედეგების ანგარიშგებას.

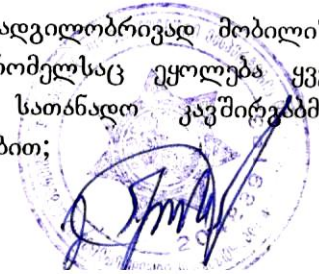
BTC Co. განსაზღვრავს შემარბილებელი ღონისძიებების და მონიტორინგის პასუხისმგებლობებს და ღონისძიებებს (BTC Co. -ს, კონტრაქტორის, მესამე მხარის და სამთავრობო სტრუქტურების მიერ) და დეტალებს მიაწვდის გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს და სსსკ-ს.

BTC Co., მშენებლობის პერიოდში რეგულარულად და მომდევნო ეტაპზე საჭირო პერიოდულობით მიაწვდის მონიტორინგის პროგრამის შედეგებს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

9. ბორჯომის ზონა

- a) ნავთობსადენის შეთავაზებული მარშრუტის ცხრაწყარო-ბაკურიანი-კოდიანას, წალკისა და ქუთაისის ტაბაწყურის მონაკვეთები ჰკვეთს საქართველოსათვის მნიშვნელოვანი ეკონომიკური და ისტორიული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიებს. განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია ბორჯომის ხეობას (რომელიც, იმავდროულად მოიცავს გეოსამშრუტის მაღალი რისკის მქონე უბნებს).
- b) BTC Co. ვალდებულია, მარშრუტის მოცემულ მონაკვეთზე პროექტის საბოლოო დადგენილ წარმოადგენოს განახლებული "ანგარიში მარშრუტის შესახებ" სულ მცირე, ქვემოთ მითითებული მარშრუტები, რომელთაგან ორივე კვეთს ახალქალაქის რაიონს:
- ცენტრალური დერეფანი;
 - ყარაყაიას მარშრუტის აღმოსავლეთი მონაკვეთი, ცენტრალური დერეფნის დასავლეთის მონაკვეთთან ერთად.
- c) "ანგარიში მარშრუტის შესახებ" BTC Co. გაითვალისწინებს ბორჯომის რაიონთან დაკავშირებულ სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებს. ✓
- d) შესწავლების დაწყებამდე, BTC Co. წარმოადგენს შერჩეული მარშრუტის კონფიგურაციას შესაბამისი კარტოგრაფიული (მინიმუმ 1:10000 მასშტაბით) და აეროფოტოგრაფიული მასალებით.
- e) BTC Co. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიაწვდის ალტერნატიული მარშრუტის შესწავლის შედეგებს ამ მონაკვეთზე (კილომეტრის ნიშნული 175-დან 191,5-მდე) მშენებლობის დაწყებამდე არანაკლებ 6 კვირით ადრე.
- f) თუ ზემოხსენებული შესწავლების შედეგად აღმოჩნდება, რომ ცხრაწყარო-ციხისჯვარი-კოდიანას (ბორჯომის ხეობა) მონაკვეთი წარმოადგენს უალტერნატივო მარშრუტს, BTC Co. მიმართავს არსებულ საუკეთესო ტექნოლოგიებს, საუკეთესო მიდგომებს, გაითვალისწინებს მრავალსაფეხურებრივი დაცვის სხვადასხვა ზომას პროექტირების, მშენებლობის და ექსპლუატაციის პროცესში, რათა მიღწეულ იქნას "ნულოვან რისკთან" მაქსიმალურად მიახლოებული ღონე. ✓
- g) მიწისქვეშა წყლის საბადოების ნავთობსადენით გადაკვეთისას BTC Co. განახორციელებს ყველა ღონისძიებას, რათა მილსადენის მარშრუტი გატანილი იქნას წყლის სანიტარული დაცვის I და II ზონებს გარეთ. ✓
- h) BTC Co. ჩაატარებს ბორჯომის რეგიონის მოსახლეობის ალტერნატიული წყალმომარაგების წყაროების წინასწარ შესწავლას, რომელიც გამოიყენება სასმელი წყლის ნავთობის დაღვრით გამოწვეული დაბინძურების შემთხვევაში. ✓
- i) BTC Co. დაუყოვნებლივ აცნობებს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს და ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებს ნებისმიერი გაუონვის შესახებ.
- j) BTC Co. წარმოადგენს დამატებით საპროექტო და საექსპლუატაციო ღონისძიებებს მესამე მხარის ჩარევის შემთხვევაში მილსადენის მთლიანობის უზრუნველსაყოფად, რათა პროექტის საექსპლუატაციო ჯგუფს და სახელმწიფო უშიშროების სამსახურებს საკმარისი დრო ჰქონდეთ ინფორმაციის მისაღებად და ბორჯომის ტერიტორიაზე მისასვლელად. არსებული პირობებიდან გამომდინარე რისკების გათვალისწინებით, მათ შორის იმ რისკებისა, რომლებიც უკავშირდება მილსადენთან მიერთების, ვანდალიზმის და მცირე ორგანიზებული ჯგუფების მიერ პროექტის ჩაშლის მცდელობებს, BTC Co. დანერგავს პროგრამას, რომელიც მოიცავს, მაგრამ არ შემოიფარგლება შემდეგით:
- ბოჭკოვან-ოპტიკური, ან ანალოგიური სენსორული სისტემის დამონტაჟება, რომელიც გამოავლენს ნიადაგის რხევებს, უკანონო გათხრებს, ან მესამე მხარის მიერ ჩარევას;
 - ელექტრონული სიგნალიზაციით აღჭურვილი ნიშნული ლენტის დამონტაჟება, რომელიც გამოავლენს მილსადენზე ზემოქმედების ნებისმიერ მცდელობას;
 - BTC Co. -ს მიერ მუდმივმოქმედი, მთელი წლის მანძილზე ადგილობრივად მობილიზებული, ეროვნული, შეუიარაღებელი უშიშროების ჯგუფის შექმნა, რომელსაც ეყოლება ყველანაირ რელიეფზე გათვლილი სატრანსპორტო საშუალებები და სათანადო კავშირგაბმულობის სისტემები, არსებული რელიეფისა და პირობების გათვალისწინებით;

- ყველანი კლიმატურ პირობებზე გათვლილი მისასვლელი გზების გაყვანა და მომსახურება მილსადენის ექსპლოატაციის მონიტორინგისა და სამშენებლო დერეფნის მომსახურებისთვის, ავარიულ სიტუაციებზე რეაგირებისათვის (გარემოსდაცვითი რისკის შეფასებით გათვალისწინებული დეტექტირების და ჩარევის დროის შესაბამისად) და სახელმწიფოს უშიშროების სამსახურების გადაადგილებისათვის.

BTC Co. უზრუნველყოფს შემარბილებელ ღონისძიებებს, კონკრეტულ მონაკვეთზე, სახელდობრ:

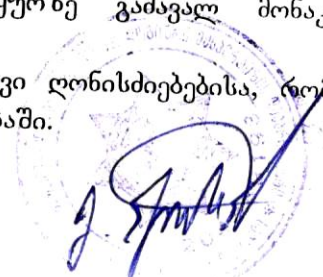
- გაუონვის გამოვლენის უაღრესად მგრძობიარე სისტემის (სისტემების) დანერგვა ვიზუალური ინსპექტირების სისტემების გარდა, რომლის საფუძველზე შესაძლებელი იქნება ზედაპირის ქვეშ მცირე გაუონვებზე რეაგირება;
- სულ ორი ბლოკირების და ორი უკუსაზღვრის დამონტაჟება კნ 176 და 194-ს შორის;
- ზედაპირული წყლების დაცვისათვის გამიზნული გარე შემაკავებელი საშუალებები, რომლებიც აკმაყოფილებს, ან აჭარბებს ნებისმიერი დაღვრის რისკის მოთხოვნებს და რომელიც მეორე რიგის დამცავ ღონისძიებას წარმოადგენს.
- ადგილობრივი, საერთაშორისო ღონეზე გაწვრთნილი ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების პერსონალის მობილიზება და მუდმივად ადგილზე არსებული აღჭურვილობა.
- ნავთობის დაღვრით გამოწვეული დაბინძურების მოდელირება თითოეული კილომეტრისათვის.
- არსებული მისასვლელი გზების აღდგენა და მომსახურება, ახალი მისასვლელი გზების დაგება და მომსახურება, რათა უზრუნველყოფილ იქნას მილსადენის სამშენებლო დერეფანთან მისასვლელი მთელი წლის მანძილზე (მანძილი მონიტორინგის ორ პუნქტს შორის არ უნდა აღემატებოდეს 1000 მეტრს და იგი უნდა განისაზღვროს დამატებითი შესწავლით).
- სასმელი წყლის მარაგების და მდინარე ბორჯომულას წყლის მონიტორინგი იმ ადგილებში, რაც შეთანხმდება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან; წყლის ალტერნატიული მომარაგების გეგმის (გეგმების) შემუშავება ყველა სასმელი და მინერალური წყლის მარაგებისთვის, რომელიც განხორციელდება BTC Co.-ის მიერ მილსადენიდან ნავთობის დაღვრის შემთხვევაში.

10. წალკისა და ქცია-ტაბაწყურის ზონა

წალკისა და ქცია-ტაბაწყურის რაიონში მარშრუტი გადის ზედაპირული და მიწისქვეშა მტკნარი და მინერალური წყლების ფორმირების და ტრანზიტის ტერიტორიებზე და ამდენად მაღალი რისკის მქონე ზონებია.

წალკის მონაკვეთთან დაკავშირებით:

- BTC Co. -მ უნდა მოახდინოს ნავთობის დაღვრასთან დაკავშირებული რისკების შეფასება და შეიმუშაოს დაღვრის თავიდან აცილების ისეთი მიდგომა (როგორც უმაღლესი პრიორიტეტი), რომელიც მინიმუმამდე დაიყვანს დაღვრის და აქედან გამომდინარე მიწისქვეშა წყლების დაბინძურების რისკს. BTC Co. ცალკე შეიმუშავებს ნავთობის დაღვრის პრევენციისადმი მიდგომას უშუალოდ წალკის მონაკვეთისათვის. ეს მიდგომა უნდა შეესაბამებოდეს სტანდარტებს, რომლებსაც ადგენს ხელშეკრულება ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან.
- დაღვრისა და მილსადენის უსაფრთხოების დეტექტირების სისტემა უნდა გაძლიერდეს. გათვალისწინებულ ინდა იქნას ახალი ტექნოლოგიები და კომპანიის გამოცდილება სხვა ქვეყნებსა (მათ შორის ევროპასა და ამერიკაში) და პროექტებში.
- ნავთობის დაღვრაზე რეაგირების გეგმა, რომელიც უნდა დამტკიცდეს ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად, უნდა შეიცავდეს სპეციალურ ნაწილს მილსადენის უშუალოდ წალკასა და ქცია-ტაბაწყურზე გამავალ მონაკვეთთან დაკავშირებით.
- BTC Co.-მ უნდა წარმოადგინოს სპეციალური გეგმა იმ დამცავი ღონისძიებებისა, რომლებიც უნდა გატარდეს ქცია-ტაბაწყურის მონაკვეთზე მშენებლობის ფაზაში.

ე. BTC Co.-მ საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად უნდა წარმოადგინოს წინადადება წალკის ტბასთან მარშრუტის მცირედ შეცვლის თაობაზე, რისკის მინიმუმამდე დაყვანის მიზნით.

11. მშენებლობის მიმდინარეობისას BTC Co. ვალდებულია:

- შეიმუშაოს ადგილობრივი პროექტები მილსადენის დერეფანთან მისასვლელი დროებითი გზების დაგების შესახებ; ეს პროექტები დასამტკიცებლად წარმოდგენილ უნდა იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროში.
- ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან შეათანხმოს საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია მილსადენის მშენებლობის პერიოდში მოქმედი სამშენებლო ბანაკების წყლის მიწოდებასა და ნარჩენი წყლის მოცილებასთან.
- მილსადენის მიერ თევზის რეწვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი მდინარეების გადაკვეთებზე სამუშაოების განხორციელებამდე, შეაფასოს მოსალოდნელი ზიანი, რომელიც შეიძლება მიაღწეს იქთიოფაუნას და განსაზღვროს იქთიოფაუნის სახეობათა რეაბილიტაციის კომპენსაციის საჭიროება.

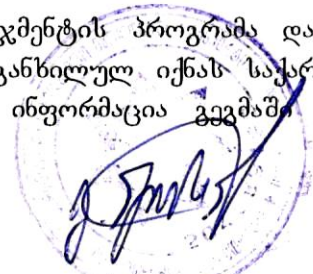
12. არსებული გარემო პირობების დამატებითი შესწავლა

გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მგრძობიარე ადგილებზე მილსადენისა და მისი ინფრასტრუქტურის სავარაუდო ზეგავლენის დამატებითი შესწავლის (შეფასების) მიზნით, BTC Co.-მ უნდა შეიმუშაოს გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და მისი ეტაპობრივი განხორციელების გეგმა. BTC Co.-მ უნდა მოიპოვოს დეტალური მონაცემები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ნავთობის დაღვრის სავარაუდო რისკის შეფასების სრულყოფას. კომპანიამ უნდა შეიმუშაოს ღონისძიებები, რომლებიც მიიჩნევა პროგრამისა და გეგმის განუყოფელ ნაწილად. BTC Co.-მ გარემოსდაცვითი მონიტორინგის პროგრამა და გეგმა უნდა მოამზადოს, როგორც მოკლევადიანი (მშენებლობის ფაზაში), ასევე გრძელვადიანი (ექსპლუატაციის ფაზაში) მონიტორინგისათვის. აღნიშნული პროგრამა და გეგმა უნდა წარედგინოს საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

გეოსაშიშროებების და მაღალი რისკების შემცველ ადგილებზე გამავალი მილსადენის მონაკვეთების რეგულარული კონტროლის მიზნით, მილსადენის ექსპლუატაციაში გაშვებამდე BTC Co.-მ უნდა შეიმუშაოს ეროზიის (მეწყერის) კონტროლის გრძელვადიანი გეგმა იმ ღონისძიებების გათვალისწინებით, რომლებიც აუცილებელია მილსადენის მთლიანობის დარღვევის დროული აღკვეთისათვის. ეს გეგმა, ოქმის შესაბამისად, უნდა წარედგინოს და განხილულ იქნას საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან.

BTC Co.-მ უნდა შეიმუშაოს ნარჩენების მართვის ოპტიმალური სტრატეგია, პროგრამა და გეგმა, რომელიც გაითვალისწინებს წესებს იმ ნარჩენების მართვის, ან/და განთავსების შესახებ, რომლებიც წარმოიქმნება მილსადენის მშენებლობის და შემდგომი ექსპლუატაციის პერიოდში. ნარჩენების მართვის სტრატეგია უნდა ეფუძნებოდეს წარმოქმნილი ნარჩენების მინიმუმამდე დაყვანის პრინციპს და უზრუნველყოფდეს ნარჩენთა იმ კლასის მაქსიმალურ უტილიზაციას და გამოყენებას, რომლის შემდგომი გადამუშავება და გამოყენება შესაძლებელი იქნება. ნარჩენების მართვის სტრატეგია, პროგრამა და გეგმა უნდა წარედგინოს და განხილულ იქნას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან.

BTC Co.-მ უნდა შეიმუშაოს ამომწურავი გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის პროგრამა და მასთან დაკავშირებული გეგმა. აღნიშნული გეგმა უნდა წარედგინოს და განხილულ იქნას საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან. ინფორმაცია გეგმაში შემაჯავ

საკითხებთან შესაბამისობის შესახებ რეგულარულად უნდა წარედგინოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს.

13. ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან ხელშეკრულებით (HGA) გათვალისწინებული საკითხები

ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების შესაბამისად, BTC Co. ყოველგვარ ძალიხმევას გასწევს ამ დოკუმენტით შეთანხმებული ქმედებების განსახორციელებლად. შედეგები გამოქვეყნდება ანგარიშებში, რომლებიც საჯაროდ გახდება ცნობილი და წარედგინება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს. BTC Co. რეგულარულ შეხვედრებს გამართავს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან ზემოთ ჩამოყალიბებული ვალდებულებების შესრულების მიზნით გაწეული სამუშაოს მიმდინარეობის და შედეგების შესახებ.

ამ დოკუმენტში გამოთქმული ნებისმიერი საწინააღმდეგო დებულების მიუხედავად და ასევე ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან ხელშეკრულების 12.3 მუხლის შესაბამისად, რომლის თანახმად BTC Co. ვალდებულია გამომწვევი მიზეზისა და ბრალეულობის მიუხედავად პრაქტიკულად შესაძლებელ ფარგლებში მაქსიმალურად მიიღოს ყველა საჭირო ზომა ზიანის აღმოსაფხვრელად და მიწისა და სხვა დაზიანებული ობიექტის (ობიექტების) თავდაპირველ მდგომარეობაში აღსადგენად და გამოსაყენებლად, რაც ექვემდებარება და მოითხოვება მე-12 მუხლსა და მე-3 დანართში მოყვანილი სტანდარტებით და წესებით და გასწიოს ზიანის აღმოსაფხვრელად აუცილებელი ყველა ზარჯი – თუ შემდგომი შეთანხმებით დადგინდება, რომ ნებისმიერი ზიანის აღმოფხვრა სრულად შეუძლებელია, BTC Co. გაიღებს სრულ, ადეკვატურ და სამართლიან კომპენსაციას იმ ზარალთან მიმართებით, რომლის სრული აღმოფხვრა ვერ მოხერხდა.

ამ დოკუმენტით შეთანხმებული ღონისძიებები უნდა განხორციელდეს ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშის მიხედვით, ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების სრული დაცვით. ზემოთ აღნიშნულიდან არაფერი ცვლის ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან დადებული ხელშეკრულების პირობებს და აქედან გამომდინარე ნებისმიერი დავა უნდა გადაწყდეს მე-17 მუხლით გათვალისწინებული პირობებით.

იმ შემთხვევაში, თუ BTC Co. ვერ შეასრულებს წინამდებარე დოკუმენტით ნაკისრ ვალდებულებებს, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, “ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის მთავრობასთან ხელშეკრულების” შესაბამისად, უფლება ექნება მიიღოს ზომები, რათა უზრუნველყოს BTC Co.-ს მიერ ამ ვალდებულებების შესრულება.

IV. დასკვნა

ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშზე გაცემული დასკვნა მხედველობაში იქნეს მიღებული, სამშენებლო სამუშაოების წარმოების ეტაპზე, ასევე ნავთობსადენის ფუნქციონირების მთელ ეტაპზე.

III თავში მოყვანილი ღონისძიებები წარმოადგენს გარემოსდაცვითი ნებართვის განუყოფელ ნაწილს და აუცილებელია შესასრულებლად.

გარემოსდაცვითი ნებართვისა და
სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის
დეპარტამენტის უფროსის
მოვალეობის შემსრულებელი (მოადგილე)

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის
სამმართველოს უფროსი (განყ. უფროსი):

საქართველოს გარემოსა და
პუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

გარემოსდაცვითი ნებართვა № 0011

კოდი M D 1

“30” ნოემბერი 2002

1. ნებართვის მიმღები სუბიექტი	ჭაქო - თბილისი - ჭეიჭიანის
ჰილსდენის კომპანია.
2. საქმიანობის მიზანი	ნავთობის ტრანსპორტირება.
3. განსაზოციელებელი
საქმიანობის ადგილმდებარეობა	საქართველოს ტერიტორია.
4. დოკუმენტაციის მომამზადებელი
ორგანიზაცია	„ირმ“-ი, „იყარეს“-ი, „ტელქვა“.
5. ნებართვის მისაღებად
წარმოდგენილი დოკუმენტაცია	ჭაქო-თბილისი-ჭეიჭიანი. ტყუნებჩივ და
სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების
შეფასების ანგარიში.
6. ნებართვის გაცემის საფუძველი	სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის
დასკვნა № 54 30.11.02
7. ნებართვის მოქმედების ვადა	ტერიტორიის მფლობელი ქვეყნის
ხელშეწყობის შესატამისად.
8. ნებართვის პირობები	ძალაშია ინტარიალ „გარემოსდაცვითი
ნებართვის პირობების“ ვერსია.
დანართი: 16 ფურცელზე.

გარემოსდაცვითი ნებართვა გაცემულია:

საქართველოს გარემოსა და ტყუნებჩივი რესურსების დაცვის
სამინისტროს მიერ

სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნაზე
პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერა
(გვარი, სახელი, თანამდებობა)

[Handwritten signature]

კ. ჟორჯიანი
დეპარტამენტის
უფროსი

გარემოსდაცვითი ნებართვის გაცემაზე
პასუხისმგებელი პირის ხელმოწერა
(გვარი, სახელი, თანამდებობა)

[Handwritten signature]

ნ. ჩხობაძე
მინისტრი

